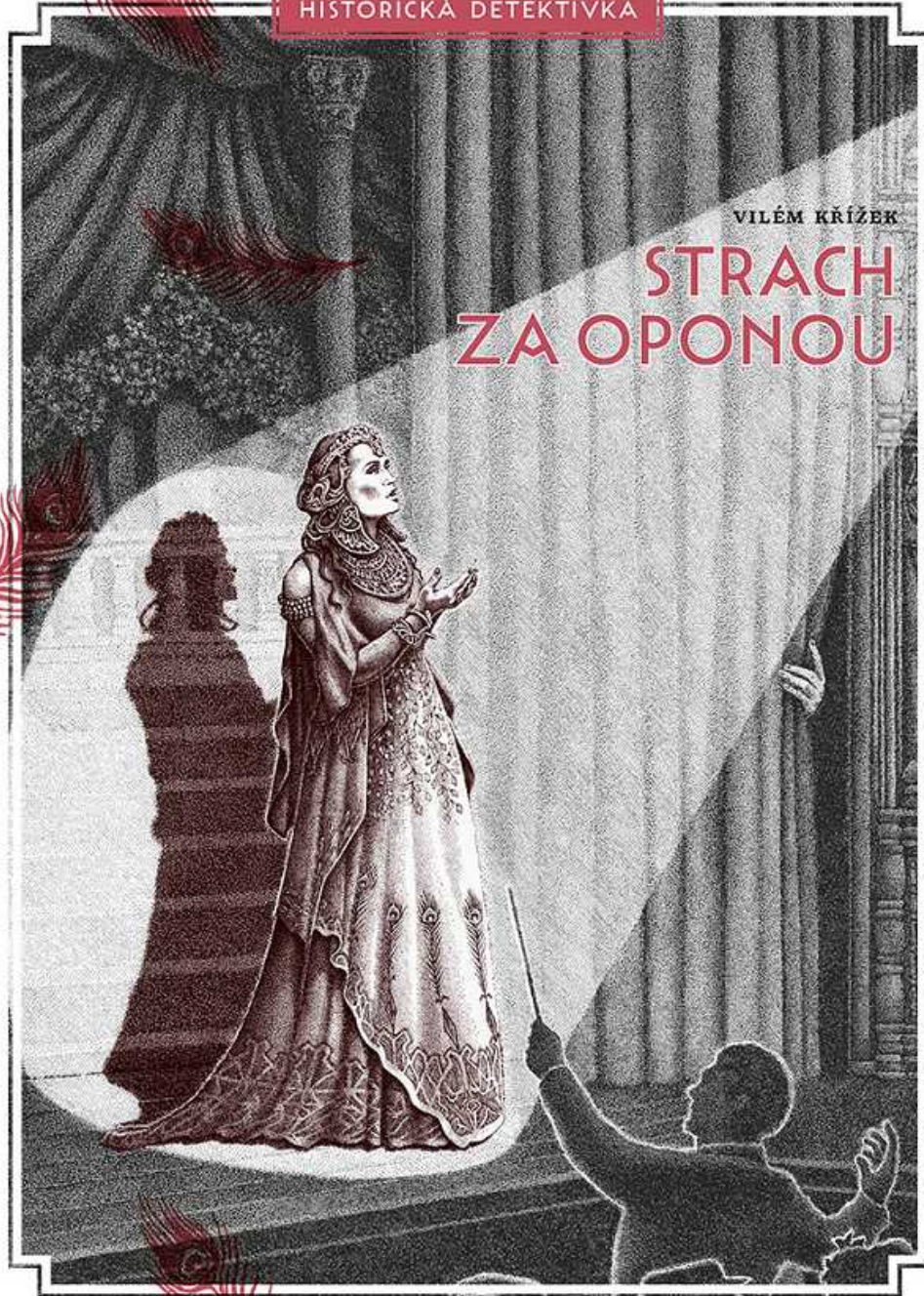

HISTORICKÁ DETEKTIVKA

VILÉM KRÍŽEK

STRACH ZA OPONOU

MYSTERY PRESS

STRACH ZA OPONOU

VILÉM KŘÍŽEK

STRACH ZA OPONOU

Mystery Press

2019

Tato kniha je beletristické dílo. Jména, postavy, organizace, místa a události v ní uvedené jsou buď výplodem autorovy představivosti, nebo jsou použity ve fiktivním kontextu.

Tato kniha ani žádná její část nesmějí být kopírovány, zálohovány ani šířeny v jakékoli podobě a jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu nakladatele.

Copyright © Vilém Křížek, 2019

Cover © Jan Klimeš, 2019

Czech Edition © Mystery Press, Praha 2019

ISBN 978-80-7588-099-4 (PDF)

Knihy Viléma Křížka
v nakladatelství **MYSTERY PRESS**

Eliáš Sattler

**SMRT MÁ VŮNI INKOUSTU
STRACH ZA OPONOU**

Připravujeme
ZLOČIN NA STŘÍBRNÉM PLÁTNĚ

PROLOG

SLIB NA JEVIŠTI

„Žila jsem pro umění, žila jsem pro lásku...“

— Floria Tosca (Giacomo Puccini: *Tosca*, 1900)

Jaro 1913

Jsou místa, kde ticho dokáže být ohlušující, a velká divadla patří mezi ně. Kdyby mu někdo naslouchal v opuštěném ztemnělém jevišti Nového německého divadla, byl by sebou trhl při náhlém zvuku kroků. Do hlubokého ticha sálu zazněly jako výstřely.

Klapot podpatků na parketách pódia – a za nimi měkčí zvuk polobotek.

Ticho; výdech; sotva slyšitelný smích.

„Není úžasné takhle stát na prknech, která znamenají svět? Jen my dva, hvězdy dnešního večera!“ ozval se zasněný ženský hlas.

Vzápětí zazněl sytý baryton: „Ale ty na nich stojíš často...“

„Ne takhle. To je něco úplně jiného.“

Na chvíli se vrátilo ticho. Kdyby někdo seděl v temném hledišti, mohl by si představovat, že dvojice je uchválena atmosférou nočního jeviště, představuje si jasná světla nových elektrických reflektorů nebo snad plynových světel a svícňů dob minulých...

Tohle divadlo je ovšem nezažilo. Teprve pětadvacet let staré, založené v roce 1888, patřilo mezi novější z velkých pražských divadelních domů.

Na jevišti se přesto člověk mohl cítit jako na místě, které zažilo staletí.

Náhle se tichem opuštěného divadla rozlehl zpěv. Trylkující soprán jako by se vznášel na křídlech holubic. Zerlinina árie „Vedrai, carino“ z *Dona Giovanniho* pronikla do veškerých zákoutí jeviště.

Uvidíš, má lásko, pokud budeš hodný, jaký lék pro tebe mám. Přírodní, sladký, a žádný lékárník na světě ho nepřipraví.

Ve tmě ženská ruka sáhla po dlani svého společníka a přitiskla si ji k hrudi, zatímco ozvěna nesla sálem závěr árie. *Cit' jeho tlukot, dotkni se mne zde.*

Návrat ticha se zdál až nepatřičný. Jenže tu nebyl orchestr, který by mohl navázat, ani publikum, které by spustilo potlesk. Jediný divák promluvil až po několika úderech srdce: „Jednou z tebe bude velká hvězda. Uvidíš, že příští sezónu bude na programu právě tvoje jméno.“

Kouzlo bylo přerušeno – ženský hlas, který předtím cestoval na neviditelných křídlech, se zcela přízemně zachichotal, než odpověděl: „To doufám! A pak – Vídeň, Berlín, New York...“

„Kamkoli budeš chtít. Budou se o tebe přetahovat!“

„Jako o tu Češku Destinnovou. Z Berlína přes Londýn až do Metropolitanu opery!“ Radost a vzrušení v hlase téměř zakryly osten závisti.

„Zkus si ještě něco. Když už jsme tady. Tohle je magická noc!“

Dívka se nenechala dlouho přemlouvat. Tentokrát se prázdným nočním sálem rozezněl slavný kus z Toscy, „Vissi d'arte“. *Žila jsem pro umění, žila jsem pro lásku, nikdy ani mouše neublížila!*

Hlas několikrát zakolísal, ale zatvrzele pokračoval dál až do samotného konce. *Proč, proč, Bože – proč mne tak trestáš?*

Zerlina a Tosca; dva protipóly operních hrdinek – prostá a rozpustilá venkovská dívka versus hrdá uznávaná umělkyně. Obě se strachovaly o své milence – ale zatímco Zerlinin Masetto se zotavoval z lehkých zranění utržených v souboji, Tosčina Cavaradossiho čekal v mučírně a cele mnohem horší osud...

Ticho, které se rozhostilo nyní, bylo o poznání temnější. Pokud si žena uvědomovala omezení svého hlasu, nedala to nijak najevo – a její společník také ne.

„Pojďme už odsud,“ řekl nakonec. Jeho věcný tón se k nočnímu jevišti vůbec nehodil.

„Ještě ne – ještě jedna věc. Slib, že mě nikdy neopustíš,“ zažádal ženský hlas skoro šeptem, ale akustika sálu ho nesla širým prostorem až do těch nejzapadlejších koutů a jako by mu dodávala na závažnosti.

„To víš, že neopustím,“ odvětil druhý hlas téměř laškovným tónem.

Šepot na to odvětil: „Teď jsi to slíbil na jevišti. Na posvátné půdě všech komediantů... Nemůžeš ten slib nikdy porušit.“

„To ani nemíním,“ následovalo ihned ujištění.

Zvuk letmého polibku; dvoje kroky; a pak se původní, skutečně prázdné ticho navrátilo.

Jenže v opeře není nikdy dokonalé ticho... Prkna zaskřípou, i když na nich nikdo nestojí, napnutá lana v provazišti zasténají, průvan rozechvěje oponu a ta zlehka zašustí. To místo je jako živé. Člověk pověřivějšího rázu by si mohl skoro pomyslet, že dům naslouchá a pamatuje si... a že na jevišti není radno mimo roli slibovat nic, co by se nemělo splnit. Kdo ví, co by se pak mohlo stát...

SVĚT ZA OPONOU

„Divadlo, ty kouzelný světe! Jsi jako pohádka pro velké a malé, obrázková knížka pro vzdělané i nevzdělané, nejlacinější a nejdražší škola života, útočiště lidí zneklidněných a přetížených, říše snů pro génia i břídila, práh nesmrtelnosti...“

— Heinrich Teweles, (*Paměti*, 1927)¹

Radostný zpěv bezmála šedesáti hlasů se nesl sálem Nového německého divadla. Kdyby posluchač zavřel oči, mohl by si představit svatební veselici, tančící, popíjející a smějící se venkovany v téměř bukolické scéně – přinejmenším dokud na ni nedorazí svůdník Don Giovanni a nezačne se dvořit nevěstě Zerlině.

Ve skutečnosti stáli členové sboru na místě – choreografické zkoušky je čekaly teprve mnohem později a taneční mistr Greco Poggiolesi se dnes věnoval angažmá na jiné scéně.

Sbormistr Eugen Szenkar pozvedl ruku a zpěv utichl, stejně jako hra na klavír, kterým sbor doprovázel při zkoušce korepetitor namísto úplného orchestru.

¹ Překlad Jitka Ludvová (in: *Až k hořkému konci: Pražské německé divadlo 1845–1945*). Pozn. aut.

„Erichu, jste o oktávu níž. Marie, vy také. Evo, Minno, držte tempo,“ jal se Szenkar udílet pokyny.

Oblíbený *Don Giovanni* se sice vracel na scénu až koncem sezóny, ale části chóru venkovanů i závěrečného sboru ďáblů měly zaznít ve dříve chystaném koncertu na počest Zemského výboru, a Szenkar se při tak důležité příležitosti nemínil nechat zahanbit. Měl k ruce skvělé členy sboru, ostatně je všechny osobně vybíral – potřebovali jen trochu odborného vedení.

Od Mozarta se přesunuli k Verdimu, na koncertě koneckonců nesmělo chybět nesmrtelné „Va, pensiero“ z *Nabucca*. Szenkar se přistihl, že se při jejich poslechu začíná usmívat. Dobrá práce...

Přes zvuk několika desítek lidských hlasů a klavíru nikdo neslyšel zlověstný skřípot a praskot. Zato rána, která následovala, se rozezněla celým sálem.

Nikdo neviděl, jak lano držící púlmetrákové závaží v provazišti povolilo. Málokdo si stačil povšimnout, jak se těžký pytel řítí k jevišti. Většina ani nespatriła, jak dopadl na prkna těsně vedle mladé ženy, sboristky Minny Prochasky. Všichni ale slyšeli zadunění, když se to stalo; trhli sebou, uskočili, vykřikli... a najednou bylo na nepatrný okamžik ticho.

Zdalo se, jako by se zastavil celý svět. Jeviště zamrzlo v prapodivném tablu: vyděšená dívka, na prknech vedle ní zhroucený pytel se zčásti vysypaným pískem, prázdný kruh kolem nich a za ním vytřeštěně zírající členové sboru.

Sboristka zůstala jako přimrazená. Působila by jako socha, nebýt toho, že se chvěla po celém těle.

Korepetitor Dachs byl u ní jako první. Vyskočil od klavíru a vrhl se k ní. „Panebože! Slečno Minno! Jste v pořádku? Nestalo se vám nic?“

Dívka neodpovídala. Oči měla upřené na těžký pytel: pevnou režnou látku, zbytek lana, písek rozsypaný přes křídové značky nakreslené na prknech pro kulisáky a rekvizitáře.

Dachs jí pomohl k nejbližší židli. To už se z úleku vzpamatoval i Szenkar a poslal jednoho ze sboristů, aby přinesl sklenici vody pro polekanou dívku. Srdce mu stále bušilo jako o závod. V jednu chvíli šlo všechno jako po másle, a pak...

Věděl, že bude muset přivolat ředitele; zajistit, aby se technici a osvětlovači podívali do provaziště, jestli nehrozí další nebezpečí; možná bude dokonce potřeba dočasně uzavřít scénu? Szenkar úpěnlivě doufal, že tak daleko to nedojde.

Minna navzdory Dachsovu konejšení stále nespouštěla oči ze spadlého závaží.

„Mohla jsem být mrtvá,“ opakovala pořád dokola a nikdo se neměl k tomu, aby jí to vyvracel.

Vzduch pozdně květnového rána byl prosycen vůní rosy, čerstvých dalačkánek prodávaných v parku před Novým německým divadlem a rozkvetlých šeráků.

Sotva hodinu po východu slunce už ulice Prahy ožily lidmi kráčejícími do práce, trhy s nejširší nabídkou mléka, masa, pečiva, ovoce a zeleniny od prodejců, kteří do města přicházeli se svým zbožím ještě před svítáním, kameloty s ranním vydáním novin, kolportéry se sešitovými romány a také stánky nabízejícími vše od rohlíků přes párky, preclíky až po – dle mínění Eliáše Sattlera, kterému stačilo jen zachytit jejich vůni – stěží požitelné přepálené smaženky.

Samotná budova Nového německého divadla, majestátní se svým průčelím zdobeným korintskými sloupy, tympanonem s výjevem vítězného básníka a sochami skladatelů a literátů, v tuto ranní

hodinu ještě spala. Sattler nicméně prošel vrátnicí, která bývala obsazená celý den a někdy i v noci, a zamířil chodbou, již si matně pamatoval z několika dřívějších návštěv, do kanceláře ředitele divadla. Celým prostorem zněly jedině jeho kroky – až na ředitele a snad pár dělníků či uklízečů muselo být divadlo ještě opuštěné. Herci ani zpěváci nebyli právě proslulí zálibou v brzkém vstávání.

Chodba byla cítit po prachu, mýdle a mořidle – nejspíš z přípravných kulis, i když většina z nich vznikala mimo hlavní budovu. Za dveřmi ředitelovy kanceláře však Eliáš Sattler ucítil závan kávy – ke své nelibosti už podle vůně přespříliš silně upražené.

Zaklepal a zevnitř se ozvalo okamžité: „Vstupte!“

Ředitel Heinrich Teweles vstal a vyrazil Sattlerovi naproti. Chytil jeho napřaženou ruku v obou dlaních a pevně ji stiskl, jako by vítal dlouho očekávanou delegaci.

„Pane Sattlere! Ani nevíte, jak jsem rád, že jste si tak rychle udělal čas.“

„Potěšení je na mé straně.“

Sattler nelhal – bývalého šéfredaktora *Prager Tagblattu* a současného divadelního ředitele vždy viděl rád. V minulosti, ještě za Tewelesova působení v *Tagblattu* do roku 1911, se na jeho žádost věnoval několika drobnějším případům. Noviny, zdá se, trable přitahovaly.

Přitahovalo je i divadlo? Vzhledem k Tewelesovu chování, tónu i nepopiratelné úlevě v jeho tváři to vypadalo, že přinejmenším nyní ano. A když se Sattler velice soustředil, dokázal pod ředitelovou kolínskou – umírněná směsice mechu, santalového dřeva a bergamotu –, vůni kávy a rozličných pachů divadelního prostředí rozlišit i cosi, co mohlo být projevem vypětí, starostí, možná dokonce strachu.

„Kávu?“

„Jen vodu,“ požádal Sattler. Uctivě pokývl, když mu ředitel podal sklenici, a čekal, až promluví.

„Půjdu rovnou k věci,“ pravil Teweles těžce a položil lokty na stůl. Dlaněmi si podpíral bradu, jako by jeho hlavu přilíši tížily starosti. „Mám obavy, že se někdo snaží poškodit divadlo.“

„Jakým způsobem?“ pravil Sattler. Mírně se zamračil. Dovedl si představit, že divadlo mívá problémů dost i samo o sobě – a pokud se ho někdo ještě pokoušel postrčit přes pomyslný práh...

„Začalo to už na přelomu února a března během operního cyklu k třicátému výročí Wagnerova úmrtí. Natržený kostým, chybně založené rekvizity, poškrábané kulisy a takové věci. Přičítal jsem to roli nešťastné náhody, přepracování po oslavách lednového výročí divadla a hostování Ruského baletu a zejména zátěži, jakou pro nás cyklus byl. Wagner se nikdy nehraje jednoduše,“ Teweles se nevesele zasmál. „Ale průběžně to pokračovalo a teď během Májových slavností se incidenty začaly množit. Málem vyhořel sklad. Zasekla se opona těsně před představením. Při zkoušce zničehonic sjelo propadlo...“

Nakonec včera spadlo na jeviště uvolněné závaží z provaziště a málem zasáhlo jednu z našich sboristek! Po zádech mi běhá mráz při pomyšlení, že by ji nemínulo. Při pádu z výšky šesti metrů, kde bylo uvázané, a váze půl metráku, by ji mohlo zabít! A navíc ta myšlenka, že na to mohly doplatit i soubory, které u nás tento měsíc hostovaly – z Berlína, Vídně, Drážďan...

Proto jsem vám poslal vzkaz. Rád bych, abyste tyto události vyšetřil, a pokud je skutečně má na svědomí někdo konkrétní, našel pachatele.“

„Docházelo k těm událostem pouze tady, nebo i ve Stavovském divadle?“ zajímal se Sattler. Oficiálně se starší budově říkalo

Královské zemské německé divadlo, ale skoro všichni stejně používali dřívější kratší název.

„Až na jednu výjimku – prasklá noha židle na jevišti, což mohla být obyčejná nehoda – pouze zde.“

„Soustředily se ty incidenty kolem konkrétních lidí?“

„Ne, alespoň nemám ten dojem. Šlo obvykle o operu, ale nedocházelo k nim kolem vybraného představení, pěvce, hudebníka...“

„Co ta sboristka, kterou málem zasáhlo závaží?“

„Minna Prochaska? Ne, nic jiného se jí naštěstí nestalo. Navíc si nedovedu představit, že by měla nepřátele, zvláště takové, kteří by se o něco pokoušeli právě zde.“

„Bylo závaží uvolněno úmyslně?“

Teweles zaváhal. „Ne jednoznačně, ale... technici z provaziště přísahali, že by věděli, kdyby nějaké lano povolovalo. Svou práci dělají zodpovědně.“

„Kdo by měl důvod chtít divadlo poškodit?“ zněla další Sattlerova otázka.

Ředitelova tvář se stáhla v grimase nelibosti. „Od svého nástupu jsem byl nucen propustit část personálu. Někdo si to mohl vzít osobně, i když si nedovedu představit, jak by získal přístup zpět, aniž by to vzbudilo podezření. Napadlo mě, jestli to není něčí zvrácená předehra k vymáhání výpalného, nebo předstupěň výhrůžek či jiných požadavků. Nemohu také vyloučit, že cílem je ukázat mě jako neschopného ředitele a vyštvat mě z divadla. Po smrti Angela Neumanna to nebylo jednoduché.“

Tewelesův pohled bezděčně zalétl k fotografii visící na stěně kanceláře. Angelo Neumann, pěvec, herec, impresárió a ředitel, legenda Prahy a díky svému „wagnerovskému vlaku“ i jiných evropských měst, byl na ní vyobrazen se svým charakteristickým mohutným

knírem – tentokrát se špičkami stočenými nahoru –, hustými kučeravými vlasy a pronikavými tmavými očima. Už ze samotného snímku vyzářovala jeho majestátní osobnost: zdánlivě větší, než jakou mohl člověk pojmout (ač někteří by patrně zlomyslně podotkli, že Neumann na tom se svým impozantním břichem pracoval).

Oproti němu působil současný ředitel napohled až příliš šedě, obyčejně. I on měl výrazný kartáčovitý knír, ale jen zdálky se blížil tomu Neumannovu. Obličej měl užší, snad dokonce přísnější než žoviální impresárió s plnými tvářemi. Jeho klidné inteligentní oči zdůrazňovaly oválné obroučky brýlí a šedinami prostoupené tmavohnědé vlasy už mu v koutech ustupovaly.

Rozhodně nemohlo být snadné vést soubor po Neumannovi, který Nové německé divadlo v roce 1888 založil a se svými zkušenostmi a známostmi z celé Evropy z něj dokázal okamžitě učinit ambiciózní a zajímavou operní scénu. Nezaostával ani na poli činohry nebo baletu, ale právě jeho cit pro operu mu zajistil v myslích především německých, ale i mnoha českých Pražanů místo slávy. Koneckonců právě o tomto městě Wolfgang Amadeus Mozart kdysi procítěně pravil: „Mí Pražané mi rozumějí!“

A oni rozuměli. Ti česky hovořící sice už měli své prosperující Národní divadlo, ale stále se občas objevili ve Stavovském či Novém německém divadle, pokud se tu hrály zajímavé kusy. Angelo Neumann navíc i na ně působil velmi světácky. Narodil se poblíž Prešpurku, ale většinu života strávil v Německu – Mnichově, Drážďanech, Düsseldorfu... Na prknech, která znamenají svět, stál v bezpočtu evropských zemí. Oproti němu mohl rodilý Pražan Teweles navzdory svému rozhledu působit až provinčně.

„Musel jsem omezit rozpočet,“ promluvil Teweles, jakmile odtrhl pohled od Neumannova portrétu. „Angelo do divadla investoval

spoustu vlastních peněz a nebál se riskovat, ale já takové možnosti nemám, ani kdybych sebevíc chtěl. Se Zemským výborem a Německým divadelním spolkem jsem vyjednal slušné podmínky, ale i tak se musíme snažit, abychom zůstali v plusu. Prakticky každý kus musí být schopen se zaplatit, a tak nemohu ani po stránce repertoáru riskovat tolik jako můj předchůdce. Pokud je kus umělecky zajímavý a provedením a tantiémami nenáročný – skvělé. Pokud nás bude stát hodně a může dost dobře dopadnout jako propadák... jednoduše si ho nemůžeme dovolit.“

„Nicméně i riskantnější novinky stále uvádíte,“ namítl Sattler. Vzpomněl si na Straussovu *Ariadné z Naxu*, kterou právě zde viděl koncem loňského roku, když se kvůli jednomu případu po delší době opět dostal do opery. Šlo rozhodně o experimentálnější dílo převracující naruby mnoho starých operních tradic.

„Ano,“ souhlasil Teweles, „ale srovnejte to s vrcholem Neumanova působení. Tehdy jsem měl pod ním jako činoherní dramaturg obrovské možnosti – a dnes musím krotit vášně vlastních dramaturgů. Kvůli kvalitě souboru a z finančních důvodů jsem také výrazně omezil balet – a možná vás to překvapí, ale tím jsem si vysloužil i hezkou řádku rozhořčených dopisů.“

Současný repertoár jako takový vede k tomu, že někteří kritické volají do světa, že nám hrozí ztráta prestiže. Mají částečně pravdu, ale nevidí, nebo nechtějí vidět, že s většími ambicemi bychom se brzy mohli finančně položit. Musíme šetřit, kde se dá. Zatraceně, Zemský výbor mi vyhrožoval pokutou, i když jsem v bufetu divadla za divadelní prostředky zařídil pro zaměstnance občerstvení – obyčejný chleba se šunkou a sklenici levného piva – o přestávce během víc než pětihodinové zkoušky *Figarovy svatby!* Prý že plýtvám prostředky na *oslavu!*“